MERIDIAN CRITIC Nr.1 (Volume 26) 2016

Elemente de sintaxă a frazei în limba română vorbită din Ucraina

Felicia VRÂNCEANU
Universitatea Națională „Yurii Fedkovici", Cernăuți, Ucraina

Abstract: The paper considers one of the controversial issues of grammar Romanian: syntactic discontinuity. This has gone quite recently the attention of researchers by offering a series of solutions to the problems generated by each specific syntax structures characteristic of oral variant of Romanian. They analyzed a series of texts that reflect the specific Romanian language spoken in Ukraine.
Keywords: *discontinuity, communicational strategy, anacoluthon, incidence, subordination.*

Problema „calității" pe care o are (sau ar trebui să o aibă) o limbă a generat discuții numeroase, cei care au teoretizat acest concept considerând că „limba de calitate este limba a cărei calitate nu poate fi pusă sub semnul întrebării sau care nu ar trebui să fie pusă sub semnul întrebării." [Eloy, 1995:63]. *Toleranță* și *intoleranță*, *liberalism* și *purism* – iată perechile terminologice care denumesc două atitudini ale vorbitorilor față de limba pe care o folosesc pentru a comunica între ei. În ambele situații punctul de referință îl consideră norma căreia trebuie să i se supună fiecare utilizator al acestui sistem de comunicare. „

În comunicarea orală însă emițătorul și receptorul beneficiază de o mai mare libertate în utilizarea mijloacelor pe care le pune la dispoziție limba. Astfel se explică ceea ce în literatura de specialitate a fost numit „caracterul empatetic și participativ" [Ionescu Ruxăndoiu, 1995:12] al comunicării orale, în opoziție cu obiectivismul comunicării scrise. Oralul își are propriile sale norme, determinate în primul rând de structura particulară a contextului situațional care îl definește. Această libertate (o libertate restrictivă, care îl obligă să utilizeze un anumit cod pentru a se asigura de transmitere a mesajului) îi permite vorbitorului să apeleze la o serie de strategii comunicaționale, care îl susțin în activitatea de comunicare.

Sintaxa limbii vorbite nu reprezintă doar unități, funcții și relații sintactice; ea presupune, în același timp, identificarea unor procedee (strategii) utilizate de vorbitor pentru transmiterea mesajului dorit. Or, clasicele elemente ale sintaxei (unitățile, funcțiile și relațiile sintactice) se subordonează acestor strategii. Nu întotdeauna

BDD-A26598 © 2016 Editura Universității din Suceava
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-27 06:12:46 UTC)

aplicarea acestora este intenţionată, dar uneori ele devin adevărate automatisme care reprezintă pentru vorbitor un sprijin în transmiterea în bune condiţii a mesajului.

Modul specific de producere a mesajului oral reprezintă cauza unor numeroase fenomene întâlnite la nivel sintactic – repetiţii, suspendări, anticipări – care au ca efect o structură de tip discontinuu. Obiectul analizei noastre îl constituie fenomenul discontinuităţii la nivelul frazei. Corpusul lucrării este alcătuit din texte care reprezintă transcrierea, după anumite convenţii specifice, a diverselor tipuri de interacţiune verbală (exemplifică variate contexte de enunţare).

Caracterul segmentat al unor enunţuri aparţinând limbii vorbite este motivat de ceea ce numim caracteristica principală a oralităţii: produs al unor relaţii directe între participanţii la actul comunicării. În literatura de specialitate acest caracter segmentar este numit **discontinuitate**, adică *absenţa continuităţii între două sau mai multe componente ale unei structuri, în planul formei şi/sau în planul conţinutului* [Merlan, 2008:28].

Printre cauzele ce determină distrugerea caracterului unitar al comunicării orale se numără: topicalizarea; întreruperea de către un alt participant la actul comunicării; izolarea prin pauze a unui element al mesajului, considerat de vorbitor ca fiind deosebit de important pentru ca interlocutorul să recepteze corect mesajul.

În comunicare, vorbitorul utilizează unităţile lexicale cu anumite valori semantice, gramaticale şi/sau stilistice. Aceste unităţi lexicale intră în diverse relaţii sintactice care pun în valoare informaţiile transmise de lexemele respective. Se realizează în acest mod actualizarea informaţiei. În comunicarea orală, sistemul relaţionar nu mai este la fel de riguros ca în limba literară (limba standard), limba vorbită (în special limbajul popular şi familiar) realizându-se în condiţii particulare: coprezenţa mijloacelor de expresie mixte, verbale, nonverbale şi paraverbale, caracterul imediat al comunicării orale, caracterul subiectiv al comunicării orale (emoţionalitatea comunicării, tendinţa de a imita etc).

O consecinţă a caracterului spontan al comunicării orale este modificarea de către vorbitor a proiectului sintactico-semantic iniţial. Ca urmare, în limitele unui enunţ se regăsesc două unităţi comunicaţionale, una dintre ele (prima în ordinea cronologică a enunţării, cu valoare de regent etc), rămânând suspendată, fără continuare în enunţ. În cadrul acestei prime structuri, relaţiile dintre unităţile componente nu mai au finalitate (nu se mai materializează în funcţii sintactice). Impresia de ansamblu este cea de caracter fragmentar al enunţului. Elementele componente ale enunţului nu mai interrelaţionează sintactic, de aici lipsa caracterului unitar al comunicării. Aceste construcţii sunt numite „*structuri anacolutice*", ele fiind obiectul unor cercetări minuţioase în lingvistica românească [Merlan, 2008].

Spontaneitatea are însă consecinţe şi la un nivel mai amplu, cel al frazei. Una dintre cele mai des întâlnite structuri din textele analizate este fraza cu propoziţii subordonate anticipate. De exemplu:

Ş'i va intereseazî. Eu nu ştiu ş'i va intereseazî. (14/FV, 1)

O astfel de structură are un corespundent la nivel propoziţional. Astfel, un enunţ de tipul: *Răspunsul. Eu nu ştiu răspunsul*, în care identificăm un complement direct

BDD-A26598 © 2016 Editura Universităţii din Suceava
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-27 06:12:46 UTC)

suspendat prin anticipare (*răspunsul*) ne permite dezvoltarea sa într-o frază: *Ce să răspund. Nu ştiu ce să răspund.*

Aplicând acelaşi procedeu exemplului de mai sus, dar în sens invers, vom obţine o propoziţie în care completiva directă suspendată prin anticipare va fi contrasă într-un complement direct:

> *Obiectul interesului dumneavoastră. Eu nu cunosc obiectul interesului dumneavoastră.*

O posibilă explicaţie a acestui tip de structură discontinuă la nivelul frazei este modificarea proiectului de discurs iniţial. De această dată, modificată este nu topica, ci intonaţia fundamentală a comunicării. Propoziţia suspendată ar fi trebuit să fie o interogativă, caz în care pronumele *ce* (varianta orală *ş'i*) ar fi avut valoare interogativă şi nu relativă – marcă a unui raport de subordonare. Pentru a suplini absenţa intonaţiei interogative, vorbitorul a apelat la mijloace semantice (*eu nu ştiu*) echivalente la nivel semantic de ansamblu cu semnul grafic (**?**).

O altă structură în care este suspendată o propoziţie subordonată apare şi în exemplul:

> A. *Doamna Eleonora Ilicina Bizovi va povesti şi va aduci la cunoştinţî ci va interesa pi dumniavoastrî.*
> B. *Ci n-intereseazî*. (13/FV, 31, 32)

De această dată suspendarea propoziţiei subordonate completive directe este rezultatul colaborării dintre cei doi vorbitori. În acest caz se impune a prezenta şi cadrul în care a avut loc acest dialog: un grup de tineri vizitează un sat bucovinean; ei sunt întâmpinaţi de primarul localităţii (A) şi însoţiţi de unul dintre organizatorii excursiei (B). B are rolul unui mediator între auditor şi A, cel care prezintă informaţia. Pentru a realiza o legătură între cel care transmite mesajul şi receptorii săi, B preia informaţia esenţială pentru auditoriu şi o prelucrează. Astfel *Ce vă interesează* devine *Ce ne interesează*. Neexprimarea regentei determină însă suspendarea acestei subordonate.

Intercalarea în textul mesajului a unei comunicări ce are caracterul unui comentariu (aparţinând, aşadar, planului incident) poate provoca nu numai suspendarea unui termen cu funcţie sintactică sau cu funcţie de marcă a unui raport sintactic, ci chiar suspendarea unei propoziţii.

> *Dacî istoria iesti scrisî pi bazî di documenti şî nu falsificatî + cum la noi s-ntâmplî + la noi, eu nu spun altceva, cum la noi s-întâmpla când scriu istoria. Pi scurt + îi dispri Boian s-ar pute di spus foarti mult.* (13/FV, 38-40)

În textul de mai sus identificăm o propoziţie subordonată condiţională (*Dacî istoria iesti scrisî pi bazî di documenti şî nu falsificatî*) a cărei propoziţie regentă nu numai că nu este exprimată, dar este şi dificil de identificat din contextul dat, în cazul în care am încerca să o subînţelegem. Cauza o reprezintă intersectarea planului comunicării cu planul comentariilor. Încercând să explice afirmaţia făcută în propoziţia subordonată enunţată la început, vorbitorul se pierde într-o serie de explicaţii. El uită efectiv în ce

BDD-A26598 © 2016 Editura Universităţii din Suceava
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-27 06:12:46 UTC)

mod a început comunicarea. Nu trebuie să uităm că vorbitorul în cauză este un specialist a cărui competenţă lingvistică nu poate fi pusă la îndoială. Însă un astfel de enunţ, în care identificăm atât o incidentă de rangul întâi, cât şi o incidentă de rangul al doilea, este foarte dificil de realizat în condiţii optime într-o situaţie de comunicare spontană.

Un caz interesant de dublare întâlnim în următorul enunţ:

> *Acea divizie care trebia sî fiy trimisî-n Bucovina + nici nu o aveau superiorii cu ce o îmbrăca.* (12/FV, 88, 89)

Interesează în acest caz forma neaccentuată a pronumelui personal de persoana a III-a, feminin – *o*. După cum observăm, forma în cauză apare de două ori, deşi existenţa ei este motivată numai în cea de-a doua poziţie, când are funcţia sintactică de complement direct ce determină verbul predicativ *îmbrăca*.

Apariţia formei pronominale *o* în prima poziţie este cauzată de topicalizarea complementului direct exprimat prin substantiv (determinat şi de un adjectiv pronominal demonstrativ de depărtare) – *acea divizie*. Astfel, în topica obiectivă, enunţul ar fi trebui să fie următorul:

> *Superiorii nici nu aveau cu ce îmbrăca acea divizie care trebuia să fie trimisă în Bucovina.*

Evidenţiind elementul cel mai important al comunicării din punctul său de vedere (tema comunicării), vorbitorul provoacă apariţia unui element suplimentar, a cărui existenţă nu este motivată în contextul dat: *o* cu funcţie de complement direct pe lângă verbul predicativ *aveau*. Vorbitorul ştie că trebuie să dubleze complementul substantival prin unul pronominal însă o face mai devreme decât ar fi trebuit, dar şi în poziţia normală.

Contextele analizate demonstrează că în sintaxa variantei orale a limbii discontinuitatea afectează atât nivelul propoziţional, cât şi cel al frazei. Indiferent de nivelul la care se produce, acest fenomen reprezintă consecinţa caracterului empatetic şi participativ al comunicării de tip oral, precum şi a situării acesteia în zona de interferenţă a competenţei discursive şi a competenţei pragmatice.

BIBLIOGRAFIE

Eloy, Jean-Michel, 1995, La *Qualité de la langue?: le cas du français*, Paris: H. Champion.

Ionescu-Ruxăndoiu, Liliana, 1995*, Conversaţia: structuri şi strategii. Sugestii pentru o pragmatică a românei vorbite*, Bucureşti, Editura All.

Merlan, Aurelia, 1998, *Sintaxa şi semantica-pragmatica limbii române vorbite. Discontinuitatea*, Iaşi, Editura Universităţii Al.I.Cuza.

Vrânceanu Felicia, 2004, *Inovaţii şi strategii comunicaţionale* în *Gesprochen Rumänisch in der Ukraine. Soziolinguistische Verhältnisse und linguistische Strukturen.* – Leipzig: Leipziger Universitätsverlag.

BDD-A26598 © 2016 Editura Universităţii din Suceava
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-27 06:12:46 UTC)

Vulpe, Magdalena, 1980, *Subordonarea în frază în dacoromâna vorbită*, Bucureşti, Editura Ştiinţifică şi Enciclopedică.

Corpus:
Vrânceanu Felicia, 2003, *Limba română vorbită în Ucraina*, Cernăuţi, Ruta.

BDD-A26598 © 2016 Editura Universităţii din Suceava
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-27 06:12:46 UTC)